

Elek Tibor

Laudáció

Fekete Vince akadémiai székfoglalójához (2014. november 7.)

Fekete Vince (1965) eddigi szerteágazó irodalmi (költői, tárcanovellista, parodista, gyermekirodalmi, szerkesztői, irodalomszervezői) munkásságának vezérfonalát mindenképpen a három évtizedes versírói tevékenysége adja. Ne tévesszen meg senkit első köteteinek megjelenési dátuma (*Parázskönyv*, 1995, *Ütköző*, 1996), mert tíz évvel korábban is volt már kötetnyi verse, csak azok nem jelentek meg végül. Az elhúzódó pályakezdése így, a kolozsvári egyetemi évek során, összekapcsolódott azoknak a kilencvenes évek első felében csoportosan fellépő pályakezdő erdélyi lírikusoknak az indulásával (Orbán János Dénes, Sántha Attila, László Noémi, Lövétei Lázár László,), akik első köteteinek megjelenése 1995-97-ben, az Erdélyi Híradó Könyv- és Lapkiadó *Előretolt Helyőrség Könyvek* sorozatában, jelentős, az egész magyar nyelvterületen visszhangot kiváltó líratörténeti esemény volt. Irodalomtörténeti értelemben szerencsés csillagzat alatt születtek e nemzedék tagjai, pályájuk a kilencvenes évek első felében, szabaddá, nyitottá vált társadalmi körülmények között, az idősebb generációk meghatározó alkotóinak hathatós támogatásával legitimálva indulhatott. A kolozsvári *Helikon* folyóirat éppen Fekete Vince által szerkesztett *Serény Múmia* című mellékletében (is) kibontakozó nemzedék költészete nem volt olyan egynemű, ahogy azt a jellegadóként ismertté vált törekvések alapján sokan mindmáig gondolják, ugyanakkor kétségtelen, hogy a fiatal alkotók többségének műveiben megfogalmazódott a mindenféle (főként ideológiai, művészi, nyelvi és akár etikai) korlátokat elvető szabadságvágy. Lázadó, nonkonformista alkotói tevékenységük az irodalom szórakoztató funkciójának az előtérbe állítását is szolgálta, minden más rovására, az alkotó és a befogadó közötti távolság csökkentése érdekében, „az Olvasót szolgáló

irodalom” nevében, az irodalom arisztokratizmusával szemben, az irodalom popularitása szellemében.

Fekete Vince sokszínű, változatos formavilágú, de hangütésében a többiekénél visszafogottabb költészete második, *Ütköző* című 1996-os kötetének versanyaga kapcsolódik közvetlenebbül az elsősorban OJD és Sántha Attila által proklamált törekvésekhez, itt már felszabadultabb játékot folytat ő is a különböző költői beszédmódokkal, hagyományokkal, versformákkal. Az 1995-ös *Parázkönyv*ben még a keserű személyes sorsélmények (például az édesapa tragikus elvesztése) közvetlenebb kibeszélése dominál, a választott költőelődökkel (például József Attilával, Sziveri Jánossal, Villon-Faludy Györggyel) való intertextuális kapcsolatteremtés is ezt szolgálja inkább, de a későbbi verseiben a más költői világokba való belépés, már újraértelmezést, átírást, felülírást eredményező intenzívebb dialógust jelent nála is, mint Orbán János Dénesnél. Fekete költészetének a nemzedéktársaktól elütő vonása viszont kezdetektől, hogy miközben nem idegenkedik a referenciális kötődésektől, a transzcendencia, a metafizika iránt is érzékenységet mutat. S az évek során ez egyre csak erősödik. A *Jóisten a hintaszékből* (2002) című válogatott és kétciklusnyi új verset is tartalmazó kötetében, miként az immár jócskán kibővült költői hagyománnyal, a Jóistennel is ironikus párbeszédet folytat, és a párkapcsolat kiüresedésén keresztül a szerelem metafizikáját feltáró áradó szabadversek („naplójegyzetek”) megrendítő sorozatában (*Leveleskönyv*) keres utat létezésünk általánosabb érvényű titkaihoz.

Fekete költészete, főként első három kötete gazdagon átszőtt játékkal, humorral, iróniával, de stílus-, nyelv-, és formaérzéke, humora kibontakoztatására igazán tág lehetőségeket a maga számára a *Lesz maga juszt is a* (2004) című paródia, szatíra és állatmese kötetében teremti. Főként nemzedéktársai, Sántha, OJD, Farkas Wellmann Endre költészetének sarkosabb jellemzőit és joggal bírálható vadhajításait teszi közneveltség tárgyává, oly bravúrosan, hogy a paródia paródiája gyakorta szórakoztatóbb, mint az eredeti alkotás.

Az állatmeséktől, a Lafontaine-átiratoktól már csak egy ugrás lehetett számára a saját gyermekirodalmi szövegek írása, 2008-ban két kötetrel is jelentkezett. A *Csigabánat* című kis könyv 11 játékos, rímes, ritmusos versikéje még a magyar költészet hagyományosabb gyermekirodalmi vonulatához sorolható, de a *Piros autó lábnyomai a hóban* című kötet már a nálunk ritkább svéd típusú szabadvers erdélyi alakváltozatát teremti meg. A kilenc év körüli városi kislány naplóbejegyzéseiből kronologikus rendben fokozatosan kibontakozik egy családtörténet mozaikos rajza, a szülők egymásra találásától, esküvőjétől, a beszélő születésén, majd óvodáskorán át az iskolás élményeiig és a kistesója mondásaiig is. A versek világát áthatja a világra rácsodálkozó kislány életöröme, boldogságvágya, miközben szükségszerűen szembesülni kényszerül a létezés olyan velejáróival is, mint a betegség, az elmúlás, a halál, vagy akár a szülők válásának lehetősége.

Az erdélyi, székely kisváros, Fekete szülővárosa, Kézdivásárhely világát mutatja be, immár a felnőttek számára, a szintén 2008-ban megjelent *Udvartér* című kötet tárcanovella-sorozata. A többnyire a *Háromszék* című megyei napilap tárcarovatában megjelent szövegeknek számos erényük van, itt most csak arra az eredeti írói nyelvhasználatra hívom fel a figyelmet, amely a székely népnyelvi elemektől, fordulatoktól, a városi utcai folklóron, vicceken, a hétköznapi nyelvhasználat közhelyein át, ismert költőink, íróink vendégszövegeiig, számtalan forrásból táplálkozva rendkívül ízesen és szórakoztatóan tudja megidézni mind a székely ember észjárását, mentalitását, mind a városi polgár és kispolgár, a „helyi ember” gondolkodásmódját, magatartását. Ráadásul úgy, hogy a „helyi ember” természete és életének kellékei, epizódjai, a pityókabortól a locsolásig, a pincétől a padlásig, a kocsmától az irodalmi estig, a bajusztól a bicskáig, minden szellemes túlzás, ferdítés, torzítás ellenére más helyek olvasói számára is ismerős lehet. Miközben minden általánosabb érvényűsége, minden sajnódisága ellenére sem veszíti el ez a világ a maga jellegzetes, lokális,

„udvarteres” vonatkozásait. Igaza van a kötet egyik kritikusának, Pieldner Juditnak, „a derűn, a poénokon átdereng egy régió múltja és jelene, olykor gyomorszorító, fájdalmas realitása.”

Fekete Vince költői-írói világának pedig az az egyik sajátossága, hogy ezzel a prózakötettel vissza is érkeztünk a költészetéhez. Nem véletlenül kapta ugyanis a kötet módosított, némely írással szegényített, némely újabb írással gazdagított, de azonos című 2014-es, friss kiadása a következő mottót: „Vargaváros. Előfutamok egy verseskötethez.” Mintha csak egy készülő verseskötet előfutamai lennének ezek a prózai írások. Miközben azt is gondolhatnánk, hogy részben már meg is van írva a Vargaváros, hiszen a 2010-es *Védett vidék* című, kötet első ciklusának versei (*Vargaváros. Századelő, Vásárváros, Rózsapiac*) megidézik, újjáteremtik azt. Kézdivásárhely (főként a régi, de talán a mai is) és környéke Fekete Vince védett vidékei közé tartozik, miként az a tágabb természeti környezet, táj is, amelynek szemlélődésébe oly kedvtelve feledkezik bele. Ilia Mihály írja: „Azt hiszem, hogy Áprily óta senki nem hajolt ilyen figyelemmel és szeretettel az erdélyi tájhoz versben, mint Fekete Vince.” A tájban pedig mindig ott a hozzáhajoló ember, és az emberben is mindig ott a táj, Fekete verseiben az ember és a táj lelkesége eredeti és emlékezetes módon hat egymásra, épül egymásba („a vidék magába szippantja, elnyeli, / beissza testét” – *Felissza mind*). A védett vidékek az otthonossá lakott, sajátta tett vidékek, amelyek igazán belül vannak, lásd Kányádi Sándor. Ilyen az az igen gazdag irodalmi hagyományvilág is, amely a nyugatosoktól (Babits, Kosztolányi, Radnóti, Jékely) az erdélyi elődökig, kortársakig (Szilágyi Domokos, Létay Lajos, Kányádi, Király László, Lövétei Lázár László) ível. S ilyen a személyes életút minden fontossá, megőrzendővé, értékévé vált, tett mozzanata a gyermekkortól a szerelmekig.